

Hugleiðing tá ið andlátsboðini komu

Haldór Laxness
1902-1998

TURID SIGURDARDÓTTIR

Hvussu máta vit mikilleika? Tá ið eg fékk tíðindini um, at Halldór Laxness er deyður, komu tey fram fyrri meg sum í dreymi, men so livandi, at tað er, sum eg kundi tikið í hondina á teimum: Salka Valka, Bjartur í Summarhúsum, Ólavur Ljósvíkingur, Steinar í Steinslið, Jón Hreggviðsson, Snæfríð Íslandssól, Vevarin mikli úr Kasjmir, Uglya og Aldinblóð og Álvgrímur og mong onnur av fólkunum í søgum hansara, frá Garpasøguni sum er umskrivning hansara av forn-søguni um Tormóð Kolbrúnarskald og Torgeir Hávarsson til Atomstøðina, sum er hansara kritiska lýsing av teimum vandum, sum íslendingar stóðu framman fyrri sum nýfræls tjóð við fremmandum hervaldi í landi.

Ómetaliga væl at sær komin í íslenskari søgu, máli og bókmentum var hann samstundis maður nútíðar og heimsmentanar. Halldór Laxness var føddur í 1902, 2 ár áðrenn íslendingar fingtu ta heimastýrisskipan, sum teir høvdu í 14 ár, til 1918, og nú hann doyði, hevði Ísland hildið 50 ára hátíð sum sjálvstøðugt ríki. Og Laxness tók fullan lut í sjálvstýrissíðinum hjá sínum fólki. Hann setti orð á íslendskan veruleika og gjørdi hann til ein part av alheiminum í søgu og samtið. Tað var minni enn so altíð væl toknad, tað hann segði íslendingum um teir sjálvar, tá ið hann í sínum stóru samtíðarskaldsøgu um lýsti menniskjaskapta neyð, andliga armóð og farska sjálvsfatan. Tað sum hann hevði at siga um neyðarlívið hjá íslenskum bóndum, teimum sum høvdu staðið sum burðarstólparnir í íslenskari mentan frá áraldstið, vár mett sum einki minni enn landssvik. Kortini verður hin ómenniskjansliga harðbaini knæbóndin Bjartur menniskjansligur og ógloymandi gjøgnum kerleika sín til stjúkdóttirina Ástu Sólilju, livsblómu sína.

Eins og Arnas Arnæus var Halldór Laxness heimsmaðurin, ferðamaðurin, kosmopolitturin, men samstundis hann sum dugdi at tosa við ta gomlu bygðar-konuna, so meinkunnugur við slag og slekt og øll viðurskipti, sum var hann ongantíð farin burtur.

Upplýsingarmaður, romantikari, modernistur, sosiálistur, katolikkur, taoistur.

Ein felagsnevni kunnur ordni hjá Salku Valku vera, tá ið hon frá at vera ímóti arbeiðarafelagnum er blivin tann ágrýntasta at fáa arbeiðsfólkið at standa saman, og tað verður brigslað henni, at hon hevur broytt stóðu; tá er tað hon svarar við orðum, ið kunnu standa sum eyðkennisorð fyrri ta leitandi ondina hjá høvundinum: »Havi eg ikki loyvi til at vita betur í ár enn í fjør?«

Humanistiski boðskapurin hjá Laxness um samhuga við tí lítið menta, veika, allastaðni, hevur verið samanfataður við orðunum um »samhugan við Ástu Sólilju á jørðini«.

Hin reini tónin

Í Atomstøðini (1948), síðstu sosialistisku skaldsøguni hjá Laxness, sigur organisturin: »Okkara tíð - okkara lív, tað er okkara vakurleiki«; ordni hóska saman við øllum, sum Laxness hevur skrivað og eru einasti

fasti lærisetningur hansara. Vakurleikahugtakið er relativt eins og tíðin. Vakurleikin í Salku Valku (1931-1932) er ein annar enn í Brekkubýlissøgu (Brekukotsannáll, 1957), har »Eitt tár mótvægis skapan heimsins« er endamálið hjá alheimssangaranum Garðari Hólmi, sum leitar eftir tí eina og reina tónanum, sum er sannur. Í seinastu skaldverkem sínum leitaði Laxness stóðugt ídnari eftir hesum tóna, eftir fullkomnari listarlígari orðing, samstundis sum hann fekk vantrúgv á orðum. Jón Primus, presturin í Kristnihaldi undir Jökli (1968) sigur:

»Tað er spell, at vit ikki briksla hvør á annan eins og fuglarnir. Orð eru villileiðandi. Eg royni sum best at gloyma orð. Tí skoði eg liljurnar á bønnum, men tó fram um alt og serliga jökulin. Hyggur tú nóg leingi at jöklinum, halda orð uppá at hava nakra gudsskapta merking.«

Sunnudagin andaðist
heimsgitna íslenska
skaldið, Halldór Laxness
95 ára gamal

Við hansara egnu orðum (Yfirsýggjðir staðir, greinir, 1971):

»Vit skulu vóna, at tað er náttúran, skapanin sjálv, sum kemur til mótis við okkum í listini.«

Halldór Laxness:

Maistjórnan

O mín lættgongda stjórna,
o mín trá eftir tær,
enn vil snerta í glugga,
tá ið sól ikki sær,
lat tó vindin so ýla,
bara stjórnan er nær,
og nú komin er stjórna,
sum er stjórnan hjá mær.

Tað er kreppa í landi,
tað er stríð, ikki sátt,
hvør er turvtari nú?
Hvør er veitari brátt?
Tað sum eg fá skamtáð
er fátækt og smátt
uttan vársólarvón,
mína megi og mátt.

Men í kvøld lýkur vetur
hins vinnandi mans,
og í morgin skín maisól,
henda maisól er hans,
henda maisól er sól
okkar felagabands,
tí skal merkið í húnar
okkar framtíðarlands.

Sigurð Joensen føroyskaði

Stóð eg við Øksará

Stóð eg við Øksará,
fossagos gjónni frá;
gangara ungum á
Arason reið tætt hjá,
hjálmfagurt herðum frá
høvur eg uppreist sá;
her gjørdi hann stuttan stans,
stevndi til Norðurlands.

Úr lundi hoyrði eg, hvar
hulduljóð sungið varð;
fanst mær eg kendi har
tann sum sló streingirnar:
heilur til kropp og sál
lokkar fram álvamál,
alvinur er títt navn
heimkomin úr Kjöpinhavn

Stóð eg við Øksará
á fjøllum roði brá,
kátt tók at klinga og fast
klokkan sum áður brast,
alskeran ljóm hon sló
út yvir vatn og skóg.
Mín klokka, klokkan tín,
kallar oss heim til sín.

Halldór Laxness